



דרישכונ

פרשת בלק, תש"פ, מספר 1375

חלוקת הפרשה לקרואים על פי "פזמון חוזר"

ארי גייגר

3. קריטריונים שונים שנקבעו במשנה ובתלמוד:
א. קטעי קריאה מסוימים שהחלוקה שלהם נקבעה בתלמוד (כאמור לעיל).
ב. הדרישה למספר מינימלי של שלושה פסוקים לעולה אחד, והדין שמחייב הפסקה במרחק מינימלי של שלושה פסוקים מסוף פרשת מסורה.⁶
ג. האיסור להפסיק באמצע קריאת הקללות⁷ או במקומות שפותחים או מסיימים בדבר רע.⁸ לאור זאת ניתן להסביר חלוקות שאינן מאוזנות מבחינת אורך הקטעים (לדוגמה, בפרשת "כי תשא" שכוללת את חטא העגל, ובקללות שבפרשות "בְּחַקְתִּי" ו"כי תבוא").
חלוקת הקרואים נראית לעיתים מפתיעה ואף לא הגיונית גם בהיבט של התוכן. כך לדוגמה, את פרשת "ויקרא" ניתן היה לחלק לפי שבעה סוגים של קורבנות שמופיעים בה: עולה, מנחה, שלמים, חטאת פנימית, חטאת חיצונית, קורבן עולה ויורד וקורבן אשם. אך החלוקה הנוהגת כיום שונה: בקטע הראשון – שני סוגים של קורבן עולה; בקטע השני – הסוג האחרון של קורבן עולה, וחצי מהמנחות; בקטע השלישי – המשך קורבן מנחה; הקטע השישי כולל חלק מקורבן החטאת ושניים מתוך שלושה סוגים של קורבן עולה ויורד; בקטע השביעי – המשך קורבן עולה ויורד, וקורבן אשם.
אפשר להסביר עובדה זו בשתי דרכים (שייתכן שכל אחת מהן נכונה במקרים שונים):
1. מאחורי החלוקות התמוהות עומד שיקול שבמבט ראשון איננו שמים אליו לב.
2. הסיבה לחלוקות התמוהות היא שרשימות החלוקה לא נקבעו על ידי חכמים בדורות השונים, אלא כנראה על ידי חזנים ובעלי

6 "אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים... ואמר רבי תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: כשם שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים כך אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים" (מגילה כב ע"א).
7 "אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולך" (מגילה לא ע"א).
8 "אמר ר' יוסה בי ר' בון... צריך שיהא פותח בדבר טוב וחותם בדבר טוב" (ירושלמי, מגילה פרק ג הלכה ז).

המשנה במסכת מגילה קובעת את מניין הקרואים לתורה בשבת ובמועדים שונים במהלך השנה.¹ אולם גם במשנה וגם בתלמודים לא נקבע אופן החלוקה של הפרשות השונות לקרואים, מלבד מספר קטן של קריאות בתורה, לדוגמה הקריאה בראש חודש, בחול המועד סוכות וזו של פרשת האזינו.² חוקרים שעסקו בנושא³ גילו רשימות שמתארות חלוקות של פרשות כבר בתקופת הראשונים. צורות רבות של חלוקה התקיימו במשך שנים רבות, ורק לפני כ-300 שנה החלה להתגבש צורת חלוקה אחידה (עם הבדלים קלים בין מהדורות שונות של חומשים), שעל בסיסה התקבעה לבסוף צורת החלוקה המקובלת כיום.⁴ על אופן חלוקת הקרואים עשויים להשפיע שיקולים רבים:

1. שיקולי תוכן (הפסקות במקומות שבהם מסתיים עניין; התאמה לחלוקת המסורה).
2. חלוקה מאוזנת של אורכי הקטעים.⁵

* ד"ר ארי גייגר מלמד במחלקה להיסטוריה כללית באוניברסיטת בר-אילן ובמכללות אורות ישראל ושאנן.

1 "בשני וחמישי בשבת במנחה קורין שלשה, אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא... בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה, אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא... זה הכלל: כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב – קורין ארבעה. ביום טוב – חמישה. ביום הכיפורים – שישה. בשבת – שבעה. אין פותחין מהן אבל מוסיפין עליהן" (מגילה ד, ב).

2 "במוסף דשבתא מה היו אומרים? אמר רב ענן בר רבא אמר רב: הז"ו ל"ך. ואמר רב חנן בר רבא אמר רב: כדרך שחלוקים כאן כך חלוקין בבית הכנסת" (ראש השנה לא ע"א). בביאורם של ראשי התיבות הז"ו ל"ך נחלקו מפרשי התלמוד. ראו: רחמים שר שלום, "מנהגי חלוקת הפרשות לשבעה קרואים", סיני קכב (תשנ"ח), עמ' ריז-ריט.

3 ראו: אילנה קצנלבוגן, "חלוקת פרשות התורה לפי מנין שבעה קרואים", סיני קיט (תשנ"ז), עמ' רכד-רמה; רחמים שר שלום, שם; יצחק זימר, "הפסקות בפרשיות ובסדרות התורה", סיני סח (תשל"א), עמ' קסב-קעב.

4 אילנה קצנלבוגן, שם, עמ' רכו.
5 בחינה של החלוקה הנוהגת כיום מראה שלא פעם הקריטריון הזה אינו נשמר. לדוגמה, בפרשת "עקב" יש 115 פסוקים. למרות זאת, בקטע השביעי שלה יש רק חמישה פסוקים, והם אף חופפים לעליית המפטיר. בחלוקות שנהגו בעבר יש דוגמאות קיצוניות של חלוקות לא מאוזנות: בפרשת "בראשית" – לששת הקרואים הראשונים קבעו את ששת ימי הבריאה,

מעניין לראות שה"פזמון" הזה דומה ל"פזמון" שמצוי לאורכה של פרשתנו. גם כאן חוזר הרעיון שה' הוא השולט בעולם; עובדה שאמורה להיוודע לפרעה באמצעות המכות או האופן שבו הן מתנהלות. לא בכדי חוזר הרעיון הזה שוב ושוב בדברים שנמסרים לפרעה. כפי שמבואר בתחילת פרשת "וארא" (שמ' ז:ה), אחת המטרות של מכות מצרים (ושל קריעת ים סוף, על פי שמ' יד:ד, ח) היא לגרום למצרים להכיר את ה' ואת כוחו הגדול.

רצונו של מחלק הפרשה, להבליט את הרעיון שמבטאים הפסוקים שבהם בחר להשתמש, בולט על רקע העובדה שקיימת אפשרות "טבעית" יותר של חלוקה, זו שהייתה עולה ראשונה במחשבתו של כל אחד שהיה מתבקש לחלק את הפרשה. רובה של הפרשה כולל את שבע המכות הראשונות שהביא ה' על המצרים – עובדה שמקלה לכאורה על ההחלטה כיצד לחלק אותה. יתרה מזאת, בסיום כל מכה מופיע "פזמון" שמבטא מוטיב נוסף שחוזר בפרשה – הכבדת ליבו של פרעה וסירובו לשלח את בני ישראל. ואכן, החלוקה על פי מנהג תימן בנויה על חלוקה בין המכות ועל ארבע עליות שמסתיימות במוטיב של הכבדת לב פרעה.¹¹ החלוקה שעל פיה נהוגות העדות האחרות עוצרת באמצע המכות (ובאמצע פרשיות מסורה), ועל כן היא בולטת בחריגה שלה מהחלוקה האינטואיטיבית של הפרשה.

יש לשים לב לנקודה נוספת של דמיון בין הסיפורים שבשתי הפרשות הללו. במרכז נמצא אדם מאומות העולם שפועל (או מבקש לפעול) נגד עם ישראל, בניגוד לרצון ה': פרעה (בפרשת "וארא") ובלעם (בפרשתנו). ה' פועל על מנת לסכל את פעולתם, ועל ידי כך מפגין את שליטתו בעולם. בפרשת "וארא" פרעה אינו מכיר את ה' כלל. ה' מגלה לו את כוחו באמצעות המכות, ומודיע לעולם כולו כי הוא ולא אחר מנהיג את העולם. לעומת זאת, בפרשתנו בלעם מכיר את ה', ויודע כי הוא השולט בעולם. למרות זאת הוא מבקש לאתגר את השליטה הזאת על ידי ניסיון לרתום את ה' למטרותיו ולמשימה שלשמה נשכר. בסירובו להירתם למשימה ולאפשר לבלעם לקלל את ישראל, ה' נותן ביטוי לריבונותו המלאה, ולעובדה שהוא אינו נתון להשפעת כשפים מכל סוג שהוא (בשונה מהאלים, שעליהם הכשפים יכולים לפעול).

מדברינו עולה, שבפרשתנו, ובדומה לה בפרשת "וארא", חשב מחלק הפרשה על המתפלל בבית הכנסת, וניסה להסב את תשומת ליבו לרעיון שחורז את הפרשות הללו – מעורבות ה' בעולם ושליטתו המלאה במה שמתרחש בו. בפרשתנו עובר הרעיון הזה לכל אורכה, ובפרשת "וארא" הוא בולט פחות, אך חלוקת הקרואים המקובלת בדורנו קוראת לנו לשים אליו לב, ולהבין את מקומו המרכזי בסיפור מכות מצרים.

קריאה, שיש להניח שמידת ההבנה שלהם את הכתובים לא הייתה טובה דיה. עובדה זו יכולה להסביר גם את המנהגים הרבים והשונים של החלוקות שנבדלו זו מזו במידה משמעותית.⁹ כך לדוגמה, שיטת החלוקה המקובלת כיום ברוב קהילות ישראל אינה נצמדת לחלוקת המסורה, בעוד שלפי מנהג תימן הישן (שעל פיו נוהגים חלק מיהודי תימן עד היום) יש התאמה רבה בין חלוקת המסורה לחלוקת הקרואים.¹⁰ בפרשתנו יש דוגמה כמעט ייחודית לחלוקה שבנויה על "פזמון חוזר" שמצוי בפרשה. נתבונן בפסוקים שחותמים את הקטעים שמכילים את חלק הארי של הפרשה, זה שעוסק בסיפור על ברכות בלעם:

כוהן: "וַיֹּאמֶר אֶל־הַיָּמִים אֵל בְּלַעַם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת הָעַם כִּי בְרוּךְ הוּא" (במ' כב:יב).

לוי: "וַיֵּבֵא אֶל־הַיָּמִים אֵל בְּלַעַם לִילָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לְךָ אִתָּם וְאָךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אַתּוֹ תַעֲשֶׂה" (שם:כ).

שלישי: "וַיֹּאמֶר בְּלַעַם אֵל בְּלַק הִנֵּה בָאתִי אֵלֶיךָ עֵתָה הִיכַל אוֹכַל דָּבָר מְאוּמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר יֵשִׁים אֶל־הַיָּמִים בְּפִי אִתּוֹ אֲדַבֵּר" (שם:ח).

רביעי: "וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶת אֲשֶׁר יֵשִׁים ה' בְּפִי אִתּוֹ אֲשַׁמֵּר לְדַבֵּר" (במ' כג:יב).

חמישי: "וַיַּעַן בְּלַעַם וַיֹּאמֶר אֵל בְּלַק הֲלֹא דַבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר יִדְבֹר ה' אִתּוֹ אֶעֱשֶׂה" (שם:כו).

ששי: "אִם יִתֵּן לִי בְלַק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לְעַבֵּר אֶת פִּי ה' לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלְּבִי אֲשֶׁר יִדְבֹר ה' אִתּוֹ אֲדַבֵּר" (במ' כד:יג).

כל הפסוקים הללו מבטאים רעיון אחד: לא בלעם הוא זה שיקבע מה ייצא מפיו אלא ה' הוא זה שיכתיב זאת. בשתי ההפסקות הראשונות ה' מודיע זאת לבלעם, ובהמשך בלעם אומר זאת בדבריו לבלק. ההודאה של בלעם בחוסר האונים שלו ביחס לרצון ה' מעצימה את המסר שאותו התורה רוצה למסור בפרשה זו. על ידי קביעת הפסוקים הללו כחותמים את קטעי הקרואים ניתנה להם הדגשה יתרה על פני פסוקים אחרים בפרשה.

דוגמה נוספת לחלוקה על פי "פזמון חוזר" מצויה בפרשת "וארא". להלן הפסוקים שחותמים את העליות רביעי עד ששי בפרשה זו. בכולם מצוטטים דברים שאומרים ה' או משה לפרעה:

רביעי: "וַיֹּאמֶר (פרעה) לְמַחֵר, וַיֹּאמֶר (משה) כְּדַבְּרְךָ, לְמַעַן תִּדְעַ כִּי אֵין כְּהֵ' אֶל־לֵהִינּוּ" (שמ' ח:ו).

חמישי: "וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עִמִּי עִמַּד עֲלֶיהָ לְבַלְתִּי הֵיטֵ שֵׁם עֲרֹב, לְמַעַן תִּדְעַ כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ" (שם:יח).

ששי: "וְאוֹלָם בְּעֵבֹר זֹאת הָעֲמֻדָתִיךָ בְּעֵבֹר הָרְאִיתִךָ אֶת כַּחַי וְלִמְעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ" (שמ' ט:ט).

9 לרשימה מפורטת של מנהגי החלוקה השונים, ראו: אילנה קצנבלוגן, לעיל הערה 3, עמ' רכז-רמג.
10 כך משתקף ברשימה שערכה קצנבלוגן (שם).

11עליית לוי מסתיימת בשמ' ז:יג; שלישי – ז:כה; רביעי – ח:טו; חמישי – ח:כה; ששי – ט:יב.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא
לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
[f](#) הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף